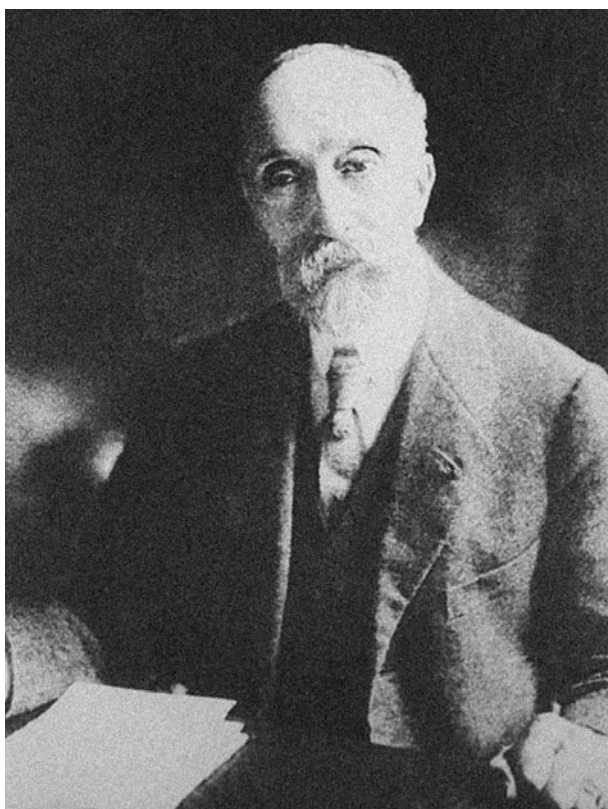
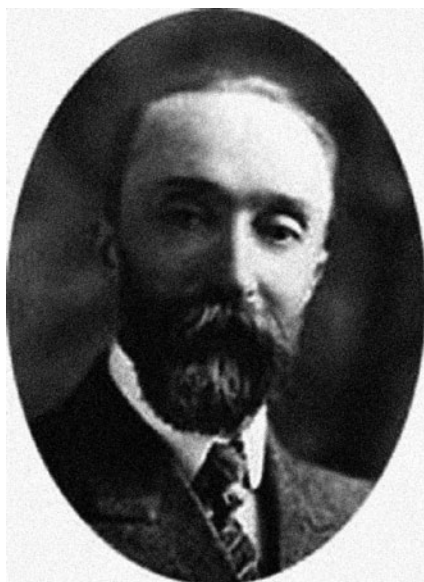

Martina Borovčak

O ŽIVOTU I RADU FRANCUSKOG POVJESNIČARA CHARLESA DIEHLA (1859.-1944.)

Charles Michel Diehl (Strasbourg 1859. - Pariz 1944.), francuski povjesničar, arheolog i povjesničar umjetnosti, svakako nam je najpoznatiji po monografiji o Mletačkoj Republici, kod nas prevedenoj tek 2006. godine.¹ To je djelo u nas popunilo prazninu u istraživanju Mletačke Republike, nezaobilaznog čimbenika na obali istočnog Jadrana te svjetskoj trgovačkoj i gospodarskoj sceni sve do 1797. godine. Studija je postala nezaobilazno štivo svim studentima, ali i znanstvenicima kojima je Mletačka Republika i njezino funkcioniranje u ranonovovjekovnom razdoblju predmet istraživanja. Prije svega zato što u hrvatskoj produkciji imamo zaista malo radova posvećenih upravo Mletačkoj Republici te njezinom utjecaju na istočnojadranskoj obali. Važnost ovog djela time je veća, a napose zbog autorovog kompleksnog, interdisciplinarnog prikaza stvaranja i postojanja Mletačke Republike, preko unutarnjeg uređenja, uprave, života grada pa do vanjske politike, trgovine, mletačke diplomacije, osvajanja, te istovremeno i izbrušenog stila koji omogućava čitatelju razumljivo, da ne kažem, lako čitanje.

U ranim stvaralačkim godinama Diehl se bavio arheologijom i povijesti umjetnosti. Godine 1906. objavio je tako studiju o firentinskom slikaru Sandru Botticelliju. No, Charles Diehl, izuzetno je važan, kako u francuskoj, tako i u svjetskoj historiografiji kao bizantolog i orijentolog. Dao je snažan poticaj razvoju bizantologije i izvan francuskih granica.² Proučavao je povijest Bizantskog Carstva – njegovog unutarnjeg razvoja, kulture, institucija, a od iznimnog su značaja njegova djela o caru Justinijanu i njegovu dobu, koja su mu donijela izuzetnu popularnost.³ U kontekstu historiografije i bizantologije 19. stoljeća moguće je Diehla promatrati kao predstavnika nove struje koja se odupire prosvjetiteljskim viđenjima Bizanta i „mračnog“ srednjeg vijeka te gibbonskih prikaza tog perioda.⁴

Nakon osnovnog obrazovanja u Francuskoj (Strasbourg i Nancy te Pariz), školovanje je nastavio u francuskim arheološkim školama u Rimu (1881.-1883.) i Ateni (1883.-1885.), gdje se upoznao s brojnim aspektima antičke i srednjovjekovne arheologije i povijesti. Već 1888. godine branio je svoje teze o bizantskim institucijama – tada pionirskom istraživanju u Francuskoj.⁵ Iste godine objavljena je i njegova doktorska teza od četiristotinjak stranica pod nazivom *Etudes sur l'administration byzantine dans l'exarchat de Ravenne* koja se pokazala kao jedna od prekretnica u francuskoj historiografiji, iako mu je prethodio Alfred Rambaud⁶ 1870. sa svojom tezom o grčkom carstvu tijekom 10. stoljeća. Diehl se u svojoj tezi, te kasnijim djelima⁷ oštro suprotstavio predstavnicima Bečke škole povijesti umjetnosti, Franzu Wickhoffu i Josefu Strzygowskom. On porijeklo bizantske i kršćanske umjetnosti ne pronalazi u Rimu, kao što to rade navedeni austrijski stručnjaci, već izvorišta traži na istoku – u Egiptu, Siriji, Maloj Aziji.⁸ Time je uspješno revalorizirao značaj Istočnog Rimskog Carstva i ranog Bizanta, integrirajući u svoju tezu kulturne, ekonomske i političke faktore.

Tada već prepoznat po kvaliteti i stručnosti svog rada, 1885. ponuđeno mu je mjesto predavača u Nancyju gdje je ostao sve do 1899. Godine 1890. pridružuje se arheološkim iskapanjima u Sjevernoj Africi što je rezultiralo novim radom *L'Afrique byzantine: Histoire de la domination byzantine en Afrique (533-709)* objavljenom u dva sveska 1896. godine. Pred kraj stoljeća (1899.) pozvan je u Pariz gdje mu je ponuđeno mjesto predavača kolegija bizantske povijesti, gdje će biti na Katedri za bizantsku povijest osnovanoj 1907. godine.⁹ Na toj će katedri Charles Diehl ostati čitav svoj radni vijek, do umirovljenja 1934.¹⁰ Diehl se tom temom nastavio baviti, a njegova djela ostala su i dugo nakon njegove smrti značajan doprinos u proučavanju razdoblja bizantske vlasti i utjecaja u Sjevernoj Africi. U kasnijim periodima svoje karijere Diehl se bavio i bizantskim utjecajima u drugim dijelovima Europe, primjerice u sjevernoj Italiji.¹¹ Baveći se bizantološkim temama, dotakao se i problema srpskih manastira u srednjem vijeku (*Aux vieux monastères de Serbie*).¹² Također je proučavao povijest žena na bizantskom dvoru kao i bizantsku umjetnost. Njegova knjiga *Manual d'art Byzantin* (Pariz, 1910.), objavljena i 1925-26. u dva proširena i dopunjena izdanja, smatra se jednim od najvažnijih djela bizantske umjetnosti i graditeljstva.¹³

Interes za proučavanje povijesti žena svakako je značajan i u kontekstu ponovno oživljenog interesa u 19. stoljeću za vladavinu bizantskog cara Justinijana i njegove žene Teodore.¹⁴ Tako su nastala brojna, ne samo historiografska, već i druga, kazališna ili umjetnička djela te tematike. Primjerice utjecajna, iako ne i historiografski ispravna, drama *Théodora* Victoriena Sardoua,¹⁵ premijerno prikazana u Parizu u prosincu 1884. kasnije je bila nadahnuće francuskom slikaru Benjaminu Constantu.¹⁶ Njegov portret carice Teodore (naslikan 1887.) prodan je u Londonu 1909. za 378 funti, a samo nekoliko godina kasnije za preko pedeset tisuća funti. No znatno ozbiljniji utjecaj Sardouve drame vidljiv je upravo u knjizi Charlesa Diehla *Théodora, Impératrice de Byzance* (1904.) – s jedne strane solidno djelo znanstvenika koji je još uvijek bio u formativnim godinama, no s druge strane romantičarski, zanimljivo napisan, prikaz jedne carice tipičan za kraj 19. stoljeća.¹⁷ Tako Diehl u prikaz carice unosi tada suvremena viđenja fin-de-siècle Pariza, posebno romantizirani orijentalizam kroz kojeg carica sa svim njenim ljubavnim aferama postaje tipična femme fatale.¹⁸

O važnosti njegovih djela, u kojima ocrtava živote pojedinih bizantskih carica i princeza,¹⁹ govori i podatak da je devedeset godina poslije izdana knjiga iste tematike²⁰

koja, kao što je naglašeno u predgovoru, ne nastoji konkurirati u broju čitalačke publike. Upravo su Diehlovi opisi carice Teodore ili princeze Ane Komnen jedni od najcitanijih i najčešće spominjanih opisa u krugovima anglo-američke historiografije. Te je važne žene suprotstavio bizantskim carevima, opisujući kompleksnost u portretima koje je objavio u esejima *Figures Byzantines*, na visokoj literarnoj i znanstvenoj razini.²¹ Potvrđuje to i Donald M. Nicol, koji u predgovoru svojoj knjizi *The Byzantine Lady: Ten Portraits, 1250-1500* upravo ističe Diehlovo djelo kao model.²²

Nažalost, kod nas je dostupno tek nekoliko njegovih radova, naravno u francuskom izvorniku. Najpoznatija od njih je povijest Bizantskog Carstva (*Histoire de l'empire byzantin*, Pariz, 1919.). U tom svojem kapitalnom djelu, Diehl se bavio svim aspektima bizantskog društva: ekonomskim i socijalnim, institucijama i umjetnošću, politikom i religijom.²³ Vjerojatno je takav način interpretacije razlog njegova utjecaja na kasnije generacije. Alexander A. Vasiliev je 1928. i 1929. izdao knjigu *History of the Byzantine Empire, 324-1453* koja se oslanja upravo na prethodno spomenuta Diehlova istraživanja, a povodom francuskog izdanja 1932. godine, sam Diehl je tom proširenom i dopunjenom izdanju napisao uvod.²⁴ Dvije godine nakon toga, 1934., Diehl piše predgovor francuskom prijevodu *Kraljeve flaute* (*Ἡ Φλογέρα του Βασιλῆα, 1910.*) grčkog pjesnika Kostisa Palamasa, koji ga je oduševio opisima povijesnih krajeva Atene i Bizanta.²⁵

Uz skupinu autora priredio nekoliko izdanja *Povijesti Istočne Europe*. Prvo takvo, *Le Monde oriental de 365 à 1081*,²⁶ izdano je u Parizu 1936. godine. Charles Diehl zajedno sa Georgesom Marcaisom prvi puta u povijest Bizantskog Carstva uključuje povijest muslimanskog (islamskog) svijeta koja je nesumnjivo povezana s poviješću Bliskog istoka. Diehl je fasciniran Orijentom. No, proučavajući križarske pohode na područje Levanta i Bliskog istoka, Diehl na neuobičajen način oslikava društvo, umjetnost i graditeljstvo križara kao francusku, a na franački Levant gleda gotovo kao na koloniju, dubinski povezanu s Francuskom.²⁷

Iako je, zbog vremenskog raspona, gotovo cijelo 4. stoljeće u povijesti Bizantskog Carstva ostalo nepokriveno, djelo se oslanja na Diehlova prijašnja istraživanja i kao takvo daje pregled političke povijesti Bizantskog Carstva, njegova slikovitog i mnogostrukog života – socijalnih i ekonomskih struktura, zakona i dr. Na važnosti dobiva i zbog odlične bibliografije primarnih izvora vezane uz istraživanje bizantologije kao i detaljan popis (tada) suvremene literature.²⁸ Drugo izdanje, koje uz prethodno navedeno, sada pokriva čitavu povijest Bizantskog Carstva, nešto izmijenjenog naziva (*L'Europe Orientale de 1081 à 1453.*) tiskano je postumno 1945. godine u suradnji s Rodolpheom Guilandom, Lysimaqueom Oeconomosom i Renéom Groussetom, a sadrži prikaze obližnjih naroda poput Bugara, Srba, Osmanlija i dr.²⁹

Iako je Charles Diehl djelovao uglavnom u Francuskoj, odnosno Parizu, njegova su djela i predavanja postala poznata diljem Europe, a u drugom desetljeću 20. stoljeća objavio je svoja predavanja o Bizantu i u Sjedinjenim Državama.³¹ Počasne doktorate stekao je na Harvardu, u Ateni, Bruxellesu i Bukureštu. Zahvaljujući pionirskim radovima na proučavanju povijesti Bizantskog Carstva, Charles Diehl može se smatrati utemeljiteljem francuske bizantologije³² koju je prenosio kao profesor bizantske povijesti na Sorbonni gdje je utjecao na istaknute znanstvenike, poznate bizantologe druge polovice dvadesetog stoljeća.³³ J. B. Bury, britanski povjesničar, pisao je o Diehlu kao o najistaknutijem bizantologu u Francuskoj.³⁴ Među njima je i nama vjerojatno

najpoznatiji bizantolog ruskog podrijetla, Georgije Ostrogorski, kojeg je usmjerio na rad u Jugoslaviji, na Beogradskom sveučilištu, gdje je od 1941.-1973. predavao kao redoviti profesor. Ostrogorski je Diehlova predavanja pohađao 1924./1925. godine. U kasnijim prisjećanjima iznosio je kako su studenti često velikim pljeskom pozdravljali završetak Diehlova predavanja.³⁵ Među njegove poznatije učenike spadaju i armenska povjesničarka i povjesničarka umjetnosti Sirarpija Der Nersessian³⁶ te grčki povjesničar Dionysios Zakynthinos.

Bio je član *École française de Rome*³⁷ (1881–1883) i *École française d'Athènes*,³⁸ škola koje je i sam pohađao, a 1910. postao je i članom *Académie des inscriptions et belles-lettres* – društva osnovanog 1663., a čiji su predmet interesa od početka devetnaestog stoljeća znanstveno proučavanje spomenika, dokumenata, jezika i kultura drevnih i civilizacija u srednjem vijeku te klasičnog doba i Orijenta općenito. Unatoč činjenici da je više puta pokušao izboriti poziv u francusku Akademiju (*Académie française*) i što je bio punopravni ili dopisni član brojnih inozemnih akademija (npr. Srpske kraljevske akademije od 1936.), nikada nije primljen u tu instituciju. Neki povjesničari razloge za to vide u šteti koju je povijesnoj nauci nanijela grupa oko časopisa *Annales* (od 1929.) svojom žestokom kritikom tradicionalne historiografije, pa se Akademija ograđivala od povijesti, ne pozivajući dugo nakon Camillea Julliana i Ernesta Lavissea povjesničare.³⁹

Posljednje godine života Charlesa Diehla bile su izrazito teške. Doživio je treću njemačku okupaciju (1940.-1944.), a i zdravstveno je slabio. Posljednju knjigu, također vezanu uz povijest Bizanta, objavljuje 1943.⁴⁰ Diehl je bio plodan autor. G. P. Gooch u svojoj je historiografiji napisao kako nema povjesničara koji je više napravio u smislu popularizacije povijesti Bizanta.⁴¹ Njegova istraživanja bizantske povijesti bila su značajna prekretnica u tadašnjim istraživačkim interesima u Francuskoj te rezultirala radovima od kojih se mnogi i danas citiraju. Njegovim doprinosom francuska bizantologija približila se do tada nedodirljivoj njemačkoj. Međutim, s današnjeg stajališta, bizantolozi također kritiziraju Diehla, navodeći da su njegovi tekstovi napisani odveć romantičarski, a analize vrela nedovoljno kritičke.⁴² No, ne smijemo zaboraviti ni povijesni kontekst u kojem je Diehl djelovao, a koji je nesumnjivo utjecao na njega, a time i na njegova istraživanja. Djelovao je u Francuskoj u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća, kada francuska historiografija još ne primjenjuje pozitivističku filozofiju, iako pozitivistička sistematizacija i klasifikacija znanosti na nju utječu. S druge strane, snažan je i utjecaj struje oko časopisa *Annales* i idejom svojevrstne „totalne“ historije i to kao suprotnost stare pozitivističke i tradicionalne struje koja je birala događaje i osobnosti vrijedne uspomene. Sam Diehl zanima se za šire društvene strukture, iako u svojim djelima ocrtava živote pojedinih ličnosti (bizantskih careva i carica), unatoč tome što je najveći broj radova na prijelazu stoljeća povezan sa političkom, diplomatskom i vojnom historijom. Iako historiografska djela nemaju više književnih težnji, Diehl u svojim koristi svojevrstan književni izričaj u dočaravanju tematike i romantičarski zanos. Nestankom takvog načina pisanja, historiografija gubi utjecaj na širu čitalačku publiku, ali ga i nadoknađuje uskim krugom stručnjaka i intelektualne elite koja takvu historiografiju učvršćuje na sveučilišnoj nastavi. Upravo zato u Francuskoj 19. stoljeća historijske institucije i polemike unutar sveučilišnih kolegija učvršćuju svoje strukture, što nam pokazuje i primjer Charlesa Diehla, kao i njegovog utjecaja na kasnije generacije bizantologa i povjesničara općenito.

IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE:

1888. *Etudes sur l'exarchat de Ravenne*. Paris: Thorin.
1896. *L'Afrique Byzantine, Histoire de la domination byzantine en Afrique*. Paris: E. Leroux.
1901. *Justinien et la civilisation byzantine au VIe siècle*. Paris: E. Leroux.
1904. *Théodora, impératrice de Byzance*. Paris: Rey.
1905. *Etudes byzantines*. Paris: A. Picard.
1906. *Botticelli*. Paris: Librairie de l'Art Ancien et Moderne.
- 1906.-1908. *Figures byzantines*. Paris: A. Colin.
1910. *Manuel d'art byzantin*. Paris: A. Picard.
1915. *La République de Venise*. Paris [hrv. prijevod: *Mletačka republika*. Zagreb: Tipex].
1919. *Histoire de l'empire byzantin*. Paris: A. Picard.
1920. *Byzance, Grandeur et Décadence*. Paris: E. Flammarion.
1921. *Venise, une république patricienne*. Paris: E. Flammarion.
1930. *Mélanges Charles Diehl, Études sur l'art de Byzance*. Paris: P. Leroux [u čast C. Diehlu, povodom 70. rođendana].
1943. *Les Grands Problèmes de l'Histoire Byzantine*. Paris: A. Colin.

POPIS SLIKOVNIH MATERIJALA:

Slika 1. preuzeta s: az.lib.ru/d/dilx_s_m/photo2.jpg

Slika 2. preuzeta s: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/sr/0/00/%D0%A8%D0%B0%D1%80%D0%BB_%D0%94%D0%B8%D0%BB.jpg

BILJEŠKE

- 1 Charles Diehl, *La République de Venise* (Paris, 1915.; novije izdanje: Paris: Flammarion, 1985.; hrvatsko izdanje: *Mletačka republika* (Zagreb: Tipex, 2006.)).
- 2 *Encyclopedia of Historians and Historical Writing, vol. 1*, ur. Kelly Boyd (London-Chicago: Fitzroy Deraborn, 1999.), 160.
- 3 Charles Diehl, *Justinien et la civilisation byzantine au VIe siècle* (Paris, 1901.). Također, unutar opće povijesti Bizantskog Carstva koju je napisao, vladavini Justinijana I. (527.-565.) je posvećeno cijelo jedno poglavlje.
- 4 Radivoj Radić, „Predgovor“, u: Šarl Dil, *Vizantijske slike* (Beograd: Prosveta, 2005.), 5-6 (ćir.). Zahvaljujem se prof. dr. Radivoju Radiću (Filozofski fakultet, Beograd) koji mi je i poslao ovaj tekst te tako uvelike pomogao u nastanku ovog rada.
- 5 Prim den Boer, *History as a Profession: The Study of History in France, 1818-1914* (Princeton University Press, 1998.), 269.
- 6 Alfred Nicolas Rambaud (1842-1905), francuski povjesničar čije je polje istraživanja pokrivalo bizantsku, kasnije i rusku povijest. Pred kraj stoljeća bio je u politici te se posvetio pisanju eseja o francuskoj vanjskoj politici.
- 7 Posebice *Manuel de l'Art Byzantin* (Paris: Picard, 1910.).
- 8 Iz recenzije: J. B. Bury, „Manuel de l'Art Byzantin. Par Charles Diehl“, *The English Historical Review*, 26/101 (1911.), 156.
- 9 Radivoj Radić, „Predgovor“, u: Šarl Dil, *Vizantijske slike* (Beograd: Prosveta, 2005.), 7 (ćir.).
- 10 Radivoj Radić, „Predgovor“, u: Šarl Dil, *Vizantijske slike* (Beograd:

- Prosveta, 2005.), 7 (ćir.).
- 11 Christopher Kleinhenz (ur.), *Medieval Italy: An Encyclopedia*, sv. 1 (Routledge, 2004.), 502.
- 12 Charles Diehl, „Aux vieux monastères de Serbie“, *Revue des Deux Mondes* (1930.), 655-672.
- 13 Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire, 324-1453*, sv. 1 (University of Wisconsin Press, 1952.), 42.
- 14 Robert Browning, *Justinian and Theodora* (New Jersey: First Gorgian Press Edition, 2003.), 172.
- 15 Victorien Sardou (1831.-1908.), francuski pisac drama, značajan po uvođenju tehnike tzv. *pièce bien faite*, kao novog dramskog žanra nastalog u 19. stoljeću, koju su kasnije primjenjivali i realistički pisci poput Henrika Ibsena.
- 16 Jean-Joseph Benjamin-Constant (1845.-1902.) francuski slikar i rezbar, poznat po orijentalnim prikazima, portretima i freskama. Među najpoznatijima je freska u muzeju Metropolitan u New Yorku „Justinian in Council“.
- 17 Robert Browning, *Justinian and Theodora* (New Jersey: First Gorgian Press Edition, 2003.), 172. Osim već spomenutih djela inspiriranih upravo bizantskim dvorom, Justinijanom i Teodorom, zanimljivo je spomenuti i jednu talijansku nisko budžetnu ekranizaciju filmsku ekranizaciju pod naslovom *Teodora, Imperatrice de Bisanzio* iz 1953., koja je slabo prikazivanu izvan same Italije.
- 18 Anne L. McClanan, *Representations of Early Byzantine Empresses: Image and Empire* (Palgrave Macmillan, 2002.), 118-119.
- 19 Charles Diehl, *Figures Byzantines* (Paris: 1906.-1908.), Charles Diehl, „La princesse de Trébizonde. Histoire orientale“, u: *L'Orient Byzantin* (Pariz, 1917): 203-227.; Charles Diehl, *Theodora, Imperatrice de Byzance*, Paris, 1904.
- 20 Lynda Garland, *Byzantine Empresses: Women and Power in Byzantium, AD 527-1204* (London: Routledge, 1999.).
- 21 Radivoj Radić, „Predgovor“, u: Šarl Dil, *Vizantijske slike* (Beograd: Prosveta, 2005.), 15 (ćir.).
- 22 Donald M. Nicol, *The Byzantine Lady: Ten Portraits, 1250-1500* (Cambridge University Press, 1996.), ix.
- 23 Lucian Boia (ur.), *Great Historians of the Modern Age: An International Dictionary* (Greenwood Press, 1991.), 234.
- 24 Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire, 324-1453*, sv. 1 (University of Wisconsin Press, 1952.), 25. Englesko izdanje knjige sadrži i pregled razvoja i istraživača bizantologije.
- 25 Paul Stephenson, *The Legend of Basil the Bulgar-slayer* (Cambridge University Press, 2003.), 109.
- 26 Izdanje u sklopu serije *Histoire Générale* u nekoliko svezaka, urednika Gustava Flotza.
- 27 Jaroslav Folda, *Crusader Art in the Holy Land: From the Third Crusade to the Fall of Acre, 1187-1291*, sv. 1 (Cambridge University Press, 2005.), 6-7.
- 28 Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire, 324-1453*, sv. 1 (University of Wisconsin Press, 1952.), 26.
- 29 Alexander A. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire, 324-1453*, sv. 1 (University of Wisconsin Press, 1952.), 27.
- 30 Paul Stephenson, *The Byzantine World* (Taylor & Francis, 2010.), 479.
- 31 Prim den Boer, *History as a Profession: The Study of History in France, 1818-1914* (Princeton University Press, 1998.), 269.
- 32 Michael Bently (ur.), *Companion to Historiography* (Taylor & Francis, 2006.), 475; Michael Bently, *Modern Historiography: An Introduction* (Taylor & Francis, 2005.), 120.
- 33 Iz recenzije: J. B. Bury, „Manuel de l'Art Byzantin. Par Charles Diehl“, *The English Historical Review*, 26/101 (1911.), 156.
- 34 Radivoj Radić, „Predgovor“, u: Šarl Dil, *Vizantijske slike* (Beograd: Prosveta, 2005.), 7 (ćir.).
- 35 Vidi: Jane Chance, *Women Medievalists and the Academy* (University of Wisconsin Press, 2005.), 484.
- 36 Francuske škole u Rimu.
- 37 Francuske škole u Ateni.
- 38 Philippe Bernard i Henri Dubief, *The Decline of the Third Republic, 1914-1938* (Cambridge University Press, 1988.), 274.
- 39 Radivoj Radić, „Predgovor“, u: Šarl Dil, *Vizantijske slike* (Beograd: Prosveta, 2005.), 8 (ćir.).
- 40 George P. Gooch, *History and Historians in the Nineteenth Century* (www.forgottenbooks.org), 493-494.
- 41 Paul Stephenson, *The Byzantine World* (Taylor & Francis, 2010.), 63.
- 42 Mirjana Gross, *Suvremena historiografija: korijeni, postignuća, traganja* (Zagreb: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1996.), 161.

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlasiavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlanić
Lada Vlanić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com